

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 6

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 729 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-iyunda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta'lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to'siq bo'lmoqda	20
Muxiddin Kalonov	
"Yashil" iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish	24
Muhammadiyeva Maftuna	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati	27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Перспективы развития средств размещения в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана.....	40
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Bank kartalari orqali ko'rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari	49
To'irov Yunus Alamovich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o'rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari.....	55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati.....	67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich	
Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi.....	71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich	
Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari.....	76
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya.....	81
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar	86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Savdo korxonalari boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov	
Sociological Assessment of Migration Processes	102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli	
Current issues of business management in the context of digitalization of the economy	112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich	
Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ.....	118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли	

Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	125
Abirkulova Sohijjamol	
Improving the Conceptual Framework for Modernizing the Tax System (Using the Example of Uzbekistan)	130
Bakhrom Nomazov	
Ayollarning inson kapitalini rivojlantirishda kraudfanding platformasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	136
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Evaluating the Environmental Sustainability of Uzbek Firms in the Green Economy.....	142
Nurbek Xalimjonov Ulugbek ugli	
O'zbekiston iqtisodiyotini innovatsion rivojlanishida inson kapitalining roli	148
Eshmirzayev Faruddin Ilhomjonovich, Salimova Zaxro Sobirjon qizi	
Agroklastarlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlarini tahlil qilish	155
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich, Mirzayev Behzod Abdug'ofur o'g'li, Narzullayev Nodirbek Aziz o'g'li	
Improving the Practice of Increasing the Effectiveness of Managing Innovation Processes in Commercial Banks	160
Juraev K. T.	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanish	164
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish va yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda solliqlarning roli va ahamiyati.....	169
Madraximov Baxtiyorjon Ortiqboy o'g'li, Rizayev Xabib Abduraufovich, Namazov Sa'dulla Namozovich	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishning joriy holati tahlili.....	175
Rahmatullayeva Dilbar Olimovna	
Buxoro viloyatida savdo xizmatlari raqobatbardoshligini baholash uslubi-yatini takomillashtirish..	181
Raxmatov Akmal Anvar o'g'li	
The Contribution of Transport in the Development of Tourism Industry (Case Study: Uzbekistan).....	187
Rofeeva Rukhshona Shavkatovna	
Yoshlarning sayohat manzillarini tanlashdagi omillar	192
Qurbanbayev Shuhrat Bakbergenovich	
Improving the Effective use of Funds From Taxes and Fees in Kashkadarya Region	196
Shakhzod Zokhidov	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida sanoat korxonalarida iqtisodiy salohiyatni boshqarish	202
Kadirova Shaxnoza Ilhomovna	
Yangi O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash masalalari.....	207
Usmonov Baxodir Suvonqulovich	
Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari	211
Nasimov Shavkat Vasiyevich	
O'zbekistonda banklararo raqobat.....	219
Zunnunova Xulkar Muxtorovna	
O'zbekistonning xalqaro moliya tizimiga integratsiyasini ta'minlashni takomillashtirish	225
Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna, Kuchkarov Sanjar Baxtiyarovich	
Respublikamizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari	229
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	
Iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati.....	233
Aripov Oybek Abdullayevich, Madiyorov Shavkatbek Muxtarovich	

Aksiyadorlik jamiyatlarida konsolidatsiyalashgan moliyaviy holat to'g'risida hisobot tuzishning bosqichlari.....	237
Eshonqulov Azamat Abdiraximovich	
Davlat moliyaviy nazoratining turlari va shakllari.....	241
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
Tog' turizmini rivojlantirish manfaatlarini yo'lida investitsiya resurslarini to'plash mexanizmlarini ishlab chiqish samaralari	245
Xidirov Alimardon Dagorovich	
The Main Role of the Teacher While Managing the Classroom and Some Aspects of Teaching English	248
Nilufar Turdiyeva	
Davlat xususiy sherikchilik faoliyatining menejment funksiyalari tizimida muvofiqlashtirishning ahamiyati	252
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	256
G. Sh. Qo'ldosheva, A. J. Toshboyev	
Логистика в Азии: опыт и перспективы оптимизации	260
Каюмова Паризода	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish imkoniyatlarini oshirishning zamonaviy yondoshuvlari ..	266
G. I. Abdulxamidova	
Повышение эффективности использования местных налогов и сборов в Кашкадарье: международная перспектива	272
Shahzad Zokhidov	
Financial and Credit Support for Investment and Innovative Developing Activities of a Tourist Enterprise	275
Rozokov Mukhammadaziz Mansurovich	
Роль контроля качества по хранению и переработке зерна в обеспечении продовольственной безопасности Республики Узбекистан	282
Холбекова Дилобар Расулжон кизи	
O'zbekistonda mahalla boshqaruvi tizimi faoliyatini takomillashtirish masalalari.....	289
Gafurov Ubaydullo Vaxabovich	
Kichik biznes va tadbirkorlik sharoitida oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishning xorijiy tajribasi	296
Dilnoza Meyliyeva	
Cross Cultural Preblems in International Business Negotiations	301
Xoldarova Fariza Tuxtabayevna	
Yengil sanoatning raqobatbatdosh hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani qo'llash	304
Haydarova Shoxista	
Konchilik sanoati korxonalarining innovatsion jarayonlarni rivojlantirish xususiyatlari	310
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
Korxonalarda risk boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish va inson resurslaridan foydalanish istiqbollarini takomillashtirish	315
Tashpulatova Muniraxon Mahmudovna	
Spin korxonalar – texnologiyalarni tijoratlashtirishda muhim tuzilma sifatida	320
O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich	
Mintaqalarda makroiqtisodiy barqarorlikning ta'minlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni takomillashtirish strategiyasi	324
Xolbekova Feruza Rasulovna	

Iqtisodiy o'sish va aholi daromadlari o'rtasidagi bog'liqlikning nazariy asoslari.....	329
Hasanova Nigora Hasan qizi	
Современное состояние маркетинга на рынке ценных бумаг Республики Узбекистан.....	334
Юлдашев Жамшид Аббарович	
Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik asosidagi investitsion loyihalarni moliyalashtirish	340
S. A. Karabayev	
Axborot telekommunikatsiya tarmog'i korxonalarida korporativ boshqaruv samaradorligi	334
Temirov Anvarxon Abdulazizxonovich	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	347
G.SH.Qo'ldosheva ¹ , A.J.Toshboyev ²	
Yengil sanoatning raqobatbatdosh hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani qo'llash	351
Haydarova Shoxista	
Konchilik sanoati korxonalarining innovatsion jarayonlarni rivojlantirish xususiyatlari	357
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
Korxonalarda risk boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish va inson resurslaridan foydalanish istiqbollarini takomillashtirish	362
Tashpulatova Muniraxon Mahmudovna	
Spin korxonalar - texnologiyalarni tijoratlashtirishda muhim tuzilma sifatida	367
O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich	
Yoshlarning sayohat manzillarini tanlashdagi omillar	371
Qurbanbayev Shuhrat Bakberganovich	
Mahalla institutini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning institusional tahlili.....	375
Bahridinov Viqorjon Akbar o'g'li	
O'zbekistonda investitsion faoliyat, uni moliyalashtirishning zamonaviy ko'lamlari.....	380
va o'ziga xos xususiyatlari	
Kuvatova Oliya Sheraliyevna, Husenov Muhriddin Bahriddinovich	
Xalqaro moliya institutlari faoliyatining davlatlar rivojlanishiga ta'siri (Yevropa Taraqqiyot va Tiklanish banki misolida).....	384
Muxtorov Jahongir Muxtor o'g'li	
Davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga muvofiq daromadlar hisobini tashkil etish	390
Meliboyev Akmal G'aybullayevich	
Qurilish materiallari ishlab chiqarish quvvatlari va asosiy ishlab chiqarish fondlarining t uzilishi hamda hajmi	394
Muxtasar Karimova Isroiljon qizi	
Ayollar tadbirkorligi nazariyasining takomillashuvi xususida.....	398
Sharofiddinova Gulnoza Iloxomjonovna	
O'zbekistonda soliq ma'murchiligida joriy etilgan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish masalalari	403
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
Soliq majburiyatlari ijrosini takomillashtirish yo'llari	408
Mirzaaliyeva Gulchehra Abduvali qizi	
Сравнительное исследование финансовой отчетности, подготовленной в соответствии с мсфо и нсбу.....	413
Эргашева Шахло Тургуновна	

Innovatsion bank mahsulotlarini tashkil etishda xorijiy mamlakatlar tajribasi va raqamli transformatsiyaning ro'li.....	420
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Mintaqa mehnat bozori ishchi kuchiga talab va taklifni boshqarish vositasi sifatida	428
Umarov Oqil Omiljonovich, Abdullayev Umidjon G'afurovich	
Development of a Methodology for Assessing the Brand Equity of Higher Education Institutions	435
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozorida tijorat banklarining o'rni	442
Avezov Ibrohim Ilhomovich	
Optimizing Digital Pedagogy through Database Applications and Data Mining for a Sustainable Digital Economy	448
Dilfuza Kuzikulova	
Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini baholash usullarini takomillashtirish	454
Muradullayeva Nafisa Dilmurad qizi	
Talaba va o'quvchilarning kamolotida ma'naviy - ma'rifiy tadbirlarning ahamiyati	458
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
To'qimachilik korxonalarining innovatsion faoliyatini baholash uslubiyo'tini takomillashtirish	461
Ikramov Maqsad Muratovich	
Davlat-xususiy sherikchilik asosidagi loyihalarni moliyalashtirish	467
To'irov Yunus Alamovich	
Mamlakatimizda pillachilik biznesini rivojlantirish orqali mahsulot ishlab chiqarish va uni qayta ishlash holatining tahlili	474
Turgunov Odilbek Maripovich	
Analysis of the investments in clean energy projects in the developing countries.....	478
Fayziyev Samandar Sobir ogli	
Chakana savdo korxonalarida innovatsion marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari	483
Kodirova Zulxumor Namazovna, Safarov Baxtiyor Djurakulovich	
O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining qo'llanilishida xorij tajribasining o'rni	489
Yo'ldosheva Iroda Ibodulla qizi	
O'z o'zini band qilishning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini o'lchashning asosiy yondashuvlari	493
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi	
Tibbiy xizmatlarni rivojlantirishning muhim xususiyatlari	497
Axrorova M.F., Mirzayev Q.J.	
Qoraqalpog'iston respublikasida mikrokredit bank xizmatlarining rivojlanish holati iqtisodiy tahlili	502
Serjanov Aymurat Medetbaevich	
Mamlakatda qo'shilgan qiymat solig'ining yutuqlari va kamchiliklari, uni soddalashtirish hamda takomillashtirish yo'nalishlari	508
Mingturayev Abdusalom Abdumalik o'g'li, Orziqulov Ilyos Ixtiyor o'g'li, Boboqulov Jasur Avazovich, Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Chet el kompaniyalarining "doimiy muassasa" konsepsiyasi mezonlariga yondashishni baholash hamda unga taaluqli foydani aniqlash masalalari	514
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Необходимость оценки и управления рисками в коммерческих банках в условиях устойчивого экономического развития	521
Каримов Шамсиддин Акрам угли	

Turistik xizmatlar bozorining rivojlanishida xorij tajribasini o'rganish.....	527
Ochilova Ozoda Toshquvatovna	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirishda budget siyosati tahlili	533
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Soliq ma'murchiligida joriy etilgan jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish masalalari	540
Davletov Po'lat Torabayevich	
Banklarni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish ispaniya tajribasi	546
Egamova Maxfurat Esanovna	
Soliq siyosati va uning strategiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahliliy sharhi	557
Ismatov Xolbuta Begmatovich	
O'zbekiston xizmatlar bozorini rivojlantirishda uning xalqaro, mintaqaviy hamkorlik tashkilotlariga a'zoligining o'ziga xos jihatlari.....	564
Cho'ponov San'at Otazarovich	
Analysis of the Regulatory Sandbox Concept and Its Application Under Environmental Regulation	571
YANG Xuan	
Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida budget xarajatlarini raqamli platformalar orqali optimallashtirish masalalari	576
Baxranov Bo'ston Axmedovich	
Oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyatini tashkil etish metodologiyasini takomillashtirish	581
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi	
Bilimlar iqtisodiyoti jamiyat taraqqiyotini zamonaviy bosqichining asosidir.....	585
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
Mamlakatimizda aholi daromadlarining shakllanish manbalari va ularning o'zgarish tendensiyalari.....	593
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich	
"Sustainable tourism", "green tourism" and "eco-tourism": differences and key principles	597
Raxmonov Shuxrat Shavkatovich	
Content analysis of social media influencer engagement to marketing product in uzbekistan	602
Abduhakimov Azmiddinjon Bakhtiyor ugli, R Nelly Nur Apandi, Sirojiddin Yangiboyev	
Разработка технико-экономического обоснования проекта в условиях развития финансовой системы и отраслей цифровой экономики	609
Джураева Малика Бекназаровна	
Foyda solig'i ma'muriyatchiligini tashkil etishning ayrim masalalari.....	618
Idirisov Alisher Otajonovich	
O'zbekistonda budjetdan tashqari pensiya jamg'armasining daromdlari shakllanishi va undan foydalanish tahlili.....	622
Hakimov Ulug'bek Abdullayevich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillarni baholash.....	628
Sobirova Nozima Normat qizi	
Qurilish xizmatlari bozorida marketingni tashkil qilish xususiyatlari	639
Musayeva Shoira Azimovna	
Central Asian Transportation Corridors: Indicators and Integration Issues	643
Eldor Sobirjonov	
Islomiy darchalar ochishdagi me'yorlar va xalqaro tajriba	649
Islomova Shohida Ilhomovna, Zubaydullayeva Zulayxo Karimovna, Kaxarova Dildora Erkinovna, Abdirahmonova Sarvinoz Mirzoxid qizi	

Mamlakatimizda meva-sabzavotchilik korxonalarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	654
Xudoyberganova Dilnoza Anvarjon qizi	
Korxonalarda boshqaruv hisobining o'rni, uning moliyaviy hisobdan farqli jihatlari	658
Ibragimova Zarema Zokirovna	
O'zbekiston iqtisodiyotining osiyoda tutgan o'rni.....	664
Alimov Abdurahmon Alxmamiddin o'g'li	
Intellectual va innovatsion mulk hisobining dolzarb muammolari.....	667
S.N.Farxodov	
"Yashil" makon – bu toza havo, yer yuzidagi barcha tirik organizmlarning hayot manbai.....	671
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
"Yashil" iqtisodiyotni rivojlanishining muhim omili yangi ish o'rinlarini yaratish va ulardan samarali foydalanishdir.....	675
Yuldashev Mutalib Ibrohimovich	
Qimmatli qog'ozlar bozorida fundamental tahlil amaliyotini rivojlantirish istiqbollari	679
Sheratov Jurabek Abduraximovich	
Пути оптимизации налоговой нагрузки на организаций в республике узбекистан.....	683
Умида Юлдашева	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	687
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Interrelation of investment and innovation as factor of economic growth.....	691
Nurova Farogat Salohiddin kizi, Prof. Dr. Disman, MS, DSc, assoc. prof. Goyibnazarov Sanjar	
Евразийская кооперация в рамках Шанхайской организации сотрудничества	698
A.M. Абдукадиров	
Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi tahlili	703
Samandarova Gulmira Muzaffar qizi	
Maxsus iqtisodiy zonalarga investitsiyalarni jalb qilishning aqsh tajribasi	708
Iskandarova Dilorom Hayrullayevna	
Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim faoliyatini boshqarishning innovatsion tuzilmalari.....	713
Esanova Shohida Utkirovna	
Iqtisodiyotda ordoliberal konsepsiya va uning nomoyon bo'lish belgilari	719
Bohodirova Madina A'zamxon qizi, Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy nazoratning nazariy-uslubiy asoslari	725
Karaev Payzillaxon Yusufxonovich	

IQTISODIYOTDA ORDOLIBERAL KONSEPSIYA VA UNING NOMOYON BO'LISH BELGILARI

Bohodirova Madina A'zamxon qizi
UzMU talabasi

Normurodov Xusan Eshmaxmatovich
UzMU katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada Ordoliberalizm yo'nalishining vujudga kelishi, Ordoliberal konsepsiyasi va uning turli mamlakatlarda, xususan, Yevropa, Germaniya va O'zbekistonda namoyon bo'lish belgilari yoritib berilgan. Ordoliberal konsepsiyaning mohiyati va iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashda iqtisodiyotni tartibga solishdagi ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, uning ahamiyatli jihatlari Yevropa mamlakatlari uchun qiyosiy taqqoslash usulida mushohada qilingan. Ordoliberal konsepsiyaning O'zbekiston milliy iqtisodiyotidagi belgilar hamda iqtisodiyotni tartibga solishdagi ahamiyati tadqiq qilingan. Maqolada yana Ordoliberalizmning turli iqtisodiyotlar bilan aloqadorligi haqida ham fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Ordoliberalizm, ORDO, Ordoliberal konsepsiya, keynschilik, Germaniya neoliberalizmi, erkin xo'jalik tartibi, ijtimoiy bozor xo'jaligi, davlat faolligi.

Abstract: The article describes the emergence of the ordoliberalism trend, the ordoliberal concept, and the signs of its manifestation in various European countries, especially in Germany and Uzbekistan. The essence of the ordoliberal concept and its importance in ensuring economic development and regulating the economy are revealed. Also, its important aspects are considered through a comparative analysis of European countries. The signs of the ordoliberal concept in the national economy of Uzbekistan and its importance in regulating the economy are studied. The article also discusses the relevance of ordoliberalism in different economies.

Key words: ordoliberalism, ORDO, ordoliberal concept, Keynesianism, German neoliberalism, free economic order, state activism.

Аннотация: В статье описано возникновение направления ордолиберализма, ордолиберальной концепции и признаки её проявления в различных странах Европы, особенно в Германии и Узбекистане. Раскрывается сущность ордолиберальной концепции и её значение в обеспечении экономического развития и регулировании экономики. Также её важные аспекты рассматриваются в сравнительном анализе европейских стран. Изучены признаки ордолиберальной концепции в народном хозяйстве Узбекистана и её значение в регулировании экономики. В статье также рассматривается актуальность ордолиберализма в различных экономиках.

Ключевые слова: Ордолиберализм, ОРДО, ордолиберальная концепция, кейнсианство, немецкий неолиберализм, свободный экономический порядок, государственная активность.

KIRISH

XIX asrning birinchi yarmida Germaniyaning Frayburg universitetida bir qator olimlar – Frans Bom, Uolter Oyken, Aleksandr Rustov va Alfred Myuller-Armaklar tomonidan shakllantirilgan ordoliberalizm iqtisodiy maktabi Germaniyaning milliy iqtisodiy yo'nalishlaridan sanalib, ordoliberalizm neoliberalizmning nemischa varianti deb ham ataladi. U ilk bor 1950-yillarda Frayburgda nashr qilingan ORDO jurnali nomi bilan mashhur bo'lgan. Ordoliberalizmning asosiy tamoyili sifatida davlatning iqtisodiyotga aralashuvini oqlash yotadi. Yo'nalish ta'limotchilari davlatning iqtisodiyot ustida to'la hukmronligini inkor etib, aksincha, erkin bozor iqtisodiyoti va faol raqobat uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishni ta'kidlashadi. Ushbu maqolada ordoliberalizm va Frayburg maktabi haqida qisqacha ma'lumot keltiriladi.

Ordoliberalizm Germaniya iqtisodiyotida 1970–1980-yillarda keynschilik inqirozga uchraganidan so'ng o'z "renessans"ini boshdan kechirdi. Ammo oradan o'n yil o'tgach, unga nisbatan qarshiliklar kuchaydi. Bunga asosiy sabab sifatida ordoliberalizmga mafkuraviy g'oyalar majmui sifatida qaralishi, hayotiy iqtisodiy isbotning

etishmasligi va ordoliberal qarashlar zamonga mos ravishda yangilanmay, ilk targ'ibotchilar fikrlarini bir necha yil davomida o'zgartirmasdan tatbiq qilinishini ko'rsatib o'tish mumkin. Shu tariqa, 2000-yillar oxiriga kelib, ordoliberalizm Germaniya siyosiy iqtisodiyotidan yo'qola boshladi. Hozirgi zamon nemis iqtisodchilari esa o'zlarini ordoliberal deb tan olmaydilar va ordoliberalizm haqida ilmiy ish olib borishdan hamda bahs qilishdan bosh tortmoqdalar.

Ordoliberalizm deb yuritiladigan iqtisodiy yo'nalish katta munozaraga sabab bo'lmoqda. Buni, ayniqsa, Evropa Ittifoqining iqtisodiy siyosatidan yaqqol ko'rish mumkin. Butun dunyo iqtisodchilari va turli jurnallarning asosiy mavzusiga aylangan ushbu tushunchaning jahon iqtisodiyotidagi o'rni haqida turli fikrlar mavjud. "Bir guruh olimlar ordoliberalizmni Evropada tinimsiz qat'iylikka intilishda nedemokratik va dogmatik deb rad etishgan, ikkinchi tomon vakillari esa ordoliberalizmni neoliberalizmga progressiv alternativa sifatida ma'qullashgan" [4] va ushbu qarama-qarshiliklarni o'zgacha dalillar bilan isbotlashgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

L. Erxard ta'limoti ordoliberalizmning nazariy asoslarida ishlab chiqilgan bo'lib, 30-40 yillardagi Frayburg iqtisod maktabi olimlari – birinchi navbatda V. Oyken, shuningdek, uning bevosita izdoshlari F. Böhm, L. Miksch, H. G. Dert asarlarida keltirilgan. Liberal kontseptsianing o'ziga xos nemischa varianti bo'lgan L. Erxard ta'limoti o'sha davrning yetakchi iqtisodiy qarashlari – keynschilik va dirigizmga ko'p jihatdan zid edi. Biroq, Angliya va AQSh iqtisodchilarining norozi fikrlariga qaramay, barcha partiyalar, shu jumladan XDH rahbarlari tomonidan rejalashtirilgan islohotlarga keskin siyosiy qarshilik sharoitida, L. Erxard dasturi qabul qilindi va 1948-yildan boshlab, urush natijasida vayron bo'lgan xalq xo'jaligining tezda tiklanishini ta'minladi va uning yanada dinamik rivojlanishi Germaniya iqtisodiy mo'jizasidir.

Hozirgi vaqtda ordoliberalizm kontseptsiyasi Germaniya iqtisodiy siyosatining rasman tan olingan yetakchi yo'nalishi maqomini saqlab kelmoqda. Bozor iqtisodiyotining ushbu nemis modelining xususiyatlarini o'rganish va uning nazariy asoslanishi Rossiya va umuman, butun sobiq MDH auditoriyasi uchun dolzarb ilmiy va amaliy qiziqish uyg'otadi. Birinchidan, tarixan o'zini amalda isbotlagan bozorni boshqarishning eng samarali mexanizmlaridan biriga misol sifatida. Ikkinchidan, 40-yillarda Germaniyaning markazlashgan (kartellashtirilgan) iqtisodiyotini yuqori darajada rivojlangan bozor tizimiga aylantirishning noyob tajribasi sifatida. Uchinchidan, sobiq sotsialistik iqtisodiyotdan bozorga o'tishning teng darajada noyob tajribasi sifatida, yangi federal shtatlar – sobiq GDR hududida amalga oshirildi. 1948 yilgi Germaniya islohoti tajribasi bu mamlakatlarda bozor islohotlari boshlanishidan oldin Polsha (L. Balcerovich) va Chexiya (V. Klaus) rahbarlari tomonidan diqqat bilan o'rganildi. Ijtimoiy bozor iqtisodiyotining nazariy va uslubiy asoslarini, uning evolyutsiyasini va amaliy natijalarini tahlil qilish zamonaviy rus voqeligining murakkab o'tish davri sharoitida yanada zarurdir. Bularning barchasi 90-yillarning o'rtalarida rus iqtisodchilari orasida ordoliberal nazariya muammolariga qiziqishning tiklanishiga olib keldi.

Ijtimoiy bozor iqtisodiyoti nazariyasi va amaliyotini erkin va xolis o'rganish mamlakatimizda 80-yillarning oxiridan boshlab kuzatilib, 90-yillarda rivojlandi. Ijtimoiy bozor iqtisodiyoti nazariyasi asoschilari V. Eukken va L. Erxard, ordoliberalizmning nazariy merosini o'rganuvchi qator zamonaviy nemis iqtisodchilarining asarlari rus tiliga tarjima qilingan. Germaniyada Valter Evken instituti va Lyudvig Erxard jamg'armasi, Frayburg va Marburg universitetlari, Yenadagi Maks Plank nomidagi iqtisodiy tizimlarni o'rganish instituti, Kyolndagi Iqtisodiy siyosat instituti va boshqa ilmiy tashkilotlar olimlari ijtimoiy bozor iqtisodiyoti muammolarini tadqiq etishmoqda. Eng mashhur mualliflar professorlar O. Shlex, K. Vatrinn, X. F. Vünsh, X. Lampert, X. G. Krüsselberg, X. Leybold, V. Mayer, R. Peterhof, A. Shuller, U. Fehldir. Shuningdek, V. Eukkenning nazariy pozitsiyalarini rivojlantirishga uning nabirasi Valter-Osvald Eukken qo'shgan hissasini ta'kidlash kerak.

Rossiyada ordoliberal nazariya va ijtimoiy bozor iqtisodiyoti masalalari V. Avtonomov va V. Gutnik asarlarida, A. Chepurenko, A. Belov, V. Shenaev, V. Pankov, tarixchi B. Zaritskiy, shuningdek, JI. Kazakova, S. Platonova va boshqa bir qator muammolar o'rganilgan.

Maqolada ordoliberal konsepsiya nazariyasi va uslubiyatini tadqiq etishga doir dialektik, tizimli, integral va sinergetik yondashuvlar, mantiqiy, ilmiy abstraksiya, tahlil va sintez, iqtisodiy jarayonlar va tizimlarni model-lashtirish, induksiya va deduksiya, qiyoslash, umumlashtirish va guruhlash usullaridan foydalanildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ordoliberalizmning mohiyati. Ordoliberalizm neoliberalizmning nemischa varianti bolib, unda ijtimoiy bozor iqtisodiyotiga katta urg'u beriladi va bozor iqtisodiyoti, erkin raqobatni tashkil etishda davlat iqtisodiyotga faol aralashishi zarur deb hisoblanadi. Ushbu milliy yonalish asoschilari Uolter Oyken (1891-1950), Alfred Myuller-Armak (1901-1978), Aleksandr Rustov (1885-1963), Hans Grossman-Doert (1894-1944) va Frayburg maktabi asoschisi Franz Bom (1895-1977).[1] Ordoliberalizm iqtisodiy maktabining kelib chiqishi Germaniyaning

Frayburg maktabiga borib taqaladi. Frayburg maktabi milliy sotsializm iqtisod va siyosatiga qarama-qarshi tarzda tashkil etilgan[11]. Ammo maktab a'zolari haligacha Germaniyaning tashqi dunyodan, ayniqsa, Ikkinchi Jahon Urushi boshlangandan keyingi izolyatsiya ta'sirida edilar. Natijada, ordoliberalizm Anglo-sakson iqtisodiyotidan mustaqil tarzda rivojlandi [10]. Nemis ordoliberal maktabi deb ham yuritiluvchi iqtisodiy maktab ordoliberalizm haqidagi dastlabki tushunchalar shakllanishida, keyinchalik Ikkinchi Jahon Urushidan keying Garbiy Germaniya iqtisodiy siyosatida oz aksini topgan. Ordoliberalizm ba'zi manbaalarda nemis neoliberalizmi deb ham ataladi. Dastlabki ordoliberalistlardan deb e'tirof etiladigan Aleksandr Rustov neoliberalizm atamasini 1938-yili Parijda bolgan Uolter Lippman kollokviumining yigilishida ilk bor e'lon qilgan va bu holat hozirgi kunda neoliberalizm va ordoliberalizmni bir tushuncha deb qaralishiga olib kelgan. Iqtisodchi Verner Bonefeld o'zining "Kuchli davlat va erkin iqtisodiyot" asarida asosan davlat tamoyillariga asoslangan ordoliberalizmdan farqli ravishda neoliberalizmni erkin iqtisodiyot konsepsiyasida nisbatan individualistik deb ta'riflaydi. Ilk bor ordoliberalizm atamasi Frayburgda chop etila boshlangan ORDO jurnali sharafiga qoyilgan. Neoliberalizmning nemis bo'limi, taniqli nemis iqtisodchilarini 1927 yildan beri Frayburg universitetida ishlagan "Ordo" yilnomasi muharriri V. Yukken atrofida birlashtirgan. Eng mashhurlari Frayburg maktabi nazariyotchilarining raqobat tizimi va ijtimoiy bozor iqtisodiyoti kontsepsiyasi haqidagi ta'limotlaridir. Ordoliberal davlat iqtisodiy siyosatining ikkita asosiy yo'nalishini belgilab berdilar: iqtisodiy tizimni shakllantirish va takror ishlab chiqarish jarayoniga ta'siri. Birinchi yo'nalishning mazmuni monopoliya va raqobatni tartibga solish, xususiy va davlat mulki o'rtasidagi munosabatlar, iqtisodiyotga bevosita va bilvosita aralashish choralari, tadbirkorlik faoliyatining huquqiy normalarini belgilashdan iborat. Ikkinchisi iqtisodiy o'sishni tartibga soluvchi davlat chora-tadbirlarining butun majmuasini o'z ichiga oladi. Ordoliberal ta'limotning ma'nosi shundan iboratki, "davlat mohiyatan iqtisodiy tizimni shakllantirish bilan chegaralanadi, tartibga solishning o'zi va iqtisodiy jarayonning borishi o'z-o'zidan sodir bo'ladi". Ordoliberal kontsepsiyasida markaziy o'rin "funktional qobiliyatli mukammal raqobat narxlar tizimini" yaratishga berildi, ularning fikriga ko'ra, "har bir iqtisodiy siyosat chorasi uchun muhim mezon bo'lishi kerak". Raqobat doimiy ravishda monopoliyalardan tajovuzlaridan himoyalangan "davlat instituti" sifatida tavsiflangan. Neoliberalistlardan ziddi o'laroq, ordoliberal laissez-faireni qattiq tanqid ostiga olishdi. Ular davlat va iqtisodiyot ikki alohida vosita deb hisoblab, erkinlik va ijtimoiy farovonlikka davlatning iqtisodiyot ustidan nazorati bilangina erishiladi deb da'vo qilishdi. Adabiyotlarda 'Ordoliberal, agar davlat hokimiyati tomonidan nazorat qilinmasa, erkin iqtisodiyot jamiyatning ma'naviy va ijtimoiy tuzilishini buzadi, bu proletarlashgan ijtimoiy tuzilmalarga, siyosiy o'zgarishlar iqtisodiy munosabatlarga va tadbirkorlik axloqining yemirilishiga olib kelishini tan olishadi', deyiladi [4]. Ordoliberalizm ommaviy demokratiyaga qarshilik qilinadi, bunga sabab sifatida demokratiya ijtimoiy tartibsizlik va erkin bozorning chekinishiga, monopoliya kuchayishiga olib kelishi krsatiladi. Darhaqiqat, monopoliyani cheklashda va erkin bozor iqtisodiyotini ta'minlashda davlat regulyatorlari muhim orin tutadi. "Ijtimoiy bozor iqtisodiyoti" tushunchasi muallifi Alfred Myuller-Armak bu borada davlatning faol aralashuvi raqobat uchun munosib sharoitni saqlab turishi haqida ta'kidlagan. Bu esa davlat aralashuvini minimallashtirishga harakat qilgan klassik liberallar tamoyillariga qarshi goya bolib keltirilgan. Myuller-Armak o'zining "erkin bozor iqtisodiyoti" atamasi orqali erkin bozor kapitalizmi bilan ijtimoiy siyosatni birlashtirib, ham raqobatdosh iqtisodiyot, ham ijtimoiy adolatga erishish mumkin deb hisoblaydi. Iqtisodiy siyosatni ijtimoiy siyosatdan ajratgan holda ular uygunligiga erishish jamiyatda shaxsiy erkinlik va ijtimoiy tenglikni muvozanatlashtirishga imkon beradi. Mustahkam iqtisodiy siyosat uzoq muddatli barqaror rivojlanish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlaydi. Yuqoridagi fikrlar keltirilgan ekan shuni yodda tutish kerakki, ordoliberal davlatning iqtisodiyotga aralashuvi deganda uning ustidan toliq nazorat qilish yoki boshqarish emas, balki bozor iqtisodiyoti va erkin raqobat uchun yetarli sharoit yaratib berishni nazarda tutishadi. XX asrdan hozirgi kungacha Germaniya iqtisodiyotida ordoliberalizmning orni. Garchi Frayburg maktabi iqtisodiy yonalishi haqida ijobiy va salbiy qarashlar mavjud bolsada, Germaniyaning hozirgi korsatkichlarga erishishida va Germaniya iqtisodiyotining dunyodagi rivojlangan iqtisodiyotlardan biriga aylanishida Frayburg maktabi yonalishining ta'siri katta ahamiyat korsatmagan (Tim Krieger and Daniel Nientiedt, 2022). Ordoliberalizm Veymar Respublikasi inqiroziga javoban yuzaga kela boshlagan. "Uning maqsadi Germaniyaning an'anaviy korporatizmdan uzoqlashtirish edi" [2]. Ikkinchi Jahon Urushidan song Germaniyaning yangi iqtisodiy sistemasi bolgan ijtimoiy bozor iqtisodiyoti shakllanishida ordoliberalizm muhim rol oynagan [7]. Ammo akademik tadqiqot dasturi sifatida ordoliberalizm unchalik muvaffaqiyat qozonmagan [10]. Frayburg maktabi yonalishi 1930–1940-yillarda nazariy tomonlama yuzaga kelgan bolsa, 1950-yillarga borib uning orni iqtisodiy siyosatda ancha susaygan va Germaniya siyosiy-iqtisodiy boshqaruvida keynesianizmdan foydalana boshlangan. Bunga sabab sifatida 'ordoliberalizm asosan nazariy jihatdan organilib, amaliy isbotning yetishmasligi natijasida nemis iqtisodiyotida siyosiy korsatmalar yigindisi sifatida qabul qilinganligini keltirish mumkin. [9]. Keynes iqtisodiy maktabidan foydalanish 1970–1980-yillarga qadar davom etgan va bu vaqtga kelib Keynesianizm avvalgidek samara bermay qoyishidan Germaniya iqtisodiyotida inqiroz yuzaga kela boshlagan. 'Bu holat, bir tomondan, monetaristik fikrlash va siyosat korsatmalariga qiziqishning ortishiga, shuningdek, boshqa tomondan, bir necha on yillar avval ishlab chiqilgan ordoliberalarning goyalari qayta korib chiqilishiga olib keldi [6]. Ammo Josef Hien o'zining ordoliberalizm haqidagi maqolasida

'1949-yilda ordoliberal Lyudvig Erhard iqtisodiy ishlar bo'yicha vazir etib tayinlandi. Vazirlarning ekspert maslahat kengashida ordoliberalarning o'tirishi uning iqtisodiyot va siyosatdagi ornini oshirdi', [2] deydi. Kopincha Garbiy Germaniya Markaziy banki mustaqilligida ordoliberalizm ta'siri borligi ta'kidlanadi. Oyken fikricha 'pul qiymatining ma'lum bir barqarorligi ta'minlanmagan ekan, raqobatbardosh tartibni amalga oshirishga qaratilgan barcha harakatlar behuda. Shuning uchun pul-kredit siyosati raqobat tizimi uchun ustuvor ahamiyatga ega. [5]. Ammo keng tarqalgan farazlarga qarshi olaroq, ordoliberalizm mamlakatning rivojlanayotgan monetar tartibida unchalik ta'sirga ega emas. [3]. Germaniya Federal Banki ham, adabiyotlar ham ordoliberalizmning mamlakat Markaziy banki mustaqilligiga aloqadorligi haqida guvohlik berishmaydi. Markaziy bank mustaqilligi ordoliberalizm natijasi bolmagan bir vaqtda, raqobat siyosati shakllanishi butunlay boshqacha bolgan. Franz Bom asl ordoliberal raqobat siyosatining "konseptual otasi" hisoblanib, u kartellar faoliyatiga qat'iy qarshilik qilgan. Keyinchalik kartel offisi boshqaruvchilari orasida ordoliberalar va ularning shogirdlari faoliyati Germaniya kartel va monopoliya tizimiga oz hissasini qoshdi. [6].

TAHLIL VA NATIJALAR

1980-yillarni iqtisodchilar 'ordoliberalizm renessansi' deb atashadi. Buning boyisi shu yillarda Germaniyada keynschilik avvalgidek muvaffaqiyat keltirmay, mamlakatda inqiroz yuzaga kelishi bilan bog'liq. Keynschilikning cho'kishi ordoliberal g'oyalarning qayta uyg'onishiga turtki bo'ldi, mamlakat bo'ylab yana ordoliberalizm tarafdorlari uyg'ona boshladi. Mamlakat monetar va fiskal tizimini o'zgartirishda ordoliberal qarashlardan qisman foydalanilganligi ham inkor qilinmaydi. Ammo ordoliberalizmning Germaniya iqtisodiyoti boshqaruvi maktabi sifatida shakllanishi uchun bir narsa yetishmas edi: ordoliberal qarashlar zamonga mos yangilanmagan, aksincha 30-yillarda ilk shakllangan nazariyalar yarim asrdan so'ng ham tadbqiq qilinayotgan edi. [8]

Bu esa oradan 10 yil o'tganch 1990-yillarda ordoliberalizmning qulashiga asosiy sabablardan biri sifatida ko'rsatildi. Bu vaqtga kelib Germaniyada AQSh iqtisodiy boshqaruv uslubi ham allaqachon o'z ta'sirini o'tkazayotgan edi. Nemis devori qulashi bilan Sharqiy va G'arbiy Germaniyaning birlashishi kommunizm parchalanib, ko'plab davlat korxonalari, ayniqsa, Sharqiy Germaniyada xususiyashtirila boshlandi. 'Germaniya iqtisodiyot bo'limlari marjinallashganiga qaramay ordoliberalizmning iqtisodiy siyosiy maydonda o'zini ko'rsatishi uchun yana bir imkon ochildi. Sharqiy Germaniya iqtisodiyot bo'limlarida ordoliberalarni tayinlash orqali marjinallanish qisman to'xtatildi, chunki sharqiy iqtisodiyot devor qulaganidan so'ng qayta tiklanishi kerak edi' (Josef Hien, 2023, p. 10). Holat G'arbiy Germaniya universitetlarida ishlash uchun yetarlicha raqobatdosh bo'lmagan iqtisodchilarga ish o'rinlarini yaratdi.

2000-yillar so'ngida ordoliberalizm munozarasi xalqaro tus oldi. Kyoln usullari bo'yicha yuzaga kelgan bahs ordoliberal an'analarni cheklashning asosiy nuqtasi edi. 'Bahs Kyoln Universitetida ilgari ordoliberal iqtisodiy siyosatga moslashtirilgan 6 kafedra makroiqtisodiyot kafedralari sifatida qayta tuzilganida yuzaga keldi [8]. Vilgelm Ropkening jiyani, ORDO jurnali tahrirchisi Hans Vilgerod va Myuller-Armak shogirdi Kristian Uotrinlar vaziyatni tanqid qilgan holda manifest yozib, uni 83 iqtisodchiga imzolatgach, Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) jurnalida chop ettirishdi. Voqeadan so'ng Handelsblatt jurnalida nashr etilgan qarshi manifest yozilib 188 nafar xalqaro miqyosdagi nemis iqtisodchilari tomonidan imzolandi. Ikki qarama-qarshi tomon o'rtasida turli bahs-munozaralar bo'di, ko'plab iqtisodchilar turli ko'rinishda o'z fikrlarini bildirishdi. Asosan, qarshi manifestni qo'llab-quvvatlovchi xalqaro maydonda faoliyat yuritadigan olimlar ordoliberalizmning makroiqtisodiyotdan ustun qo'yilishini kulgili deb hisoblab, uni 'mafkuraga singib ketgan' va 'ilm-fan ostiga yashirilgan siyosiy g'oyalalar' deb atashdi[9].

Protest vaqtining o'zida ordoliberalizm himoyachilari bo'lgan 83 nafar iqtisodchilar ancha yoshi o'tgan ilk ordoliberalar bo'lib, ularning orasida yangi avlod ordoliberalari deyarli yo'q edi. Hozirgi kunga kelib ham ko'plab nemis iqtisodchilari, ayniqsa, Frayburg va Kyoln universitetlari olimlari o'zlarining ordoliberalizm bilan bog'liqliklarini muhokama qilishdan qochishadi. Hattoki, ko'plab Kronberger Kreis a'zolari ham ordoliberalizmdan qochishlarini, aksincha, 'xalqaro darajada mos keladigan ilmiy ishlar' qilishni ma'qul ko'rishlarini ta'kidlashadi. [3] A'zoldardan biri Oyken va Bom tomonidan asos solingan ORDO jurnali haqida so'ralganda ularni hech kim o'qimayotganini aytib o'tgan[4]. Shu tariqa ordoliberalizm hozirgi kunda Germaniya iqtisodiy yo'nalishlari orasidan deyarli yo'q bo'lib ketdi.

Ordoliberalizmning Yevropa Ittifoqiga ta'siri. Adabiyotlarda yana bir davlat boshqaruvidagi misol sifatida Yevropa Ittifoqining 2008-yilda bo'lgan monetar inqirozdan chiqishda aynan ordoliberalizm tamoyillarini qo'llagani bilan bog'lashadi. Ordoliberalizm fiskal intizom va muvozanatlashgan byujetga katta e'tibor beradi. Bu tamoyil Yevropa Ittifoqining inqirozga bo'lgan munosabatiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Yevropa Markaziy banki va Yevropa Kommisiyasi Gretsiya, Italiya kabi og'ir qarzdorlikka duch kelgan mamlakatlarni, ayniqsa, tejamkorlik choralarini ko'rishga undadi. Bir qator tarafdorlar yevrohududni stabillashtirishda fiskal qonun-qoidalarga rioya qilinishi zarur bo'lganini da'vo qilishgan bo'lsa, tanqidchilar bu g'oyalarni jamiyatda ishsizlik darajasi oshib

ketishiga olib kelgani, bu o'z navbatida, iqtisodiyotning qayta tiklanish jarayonini mujallashtirganini e'tirof etishdi. Bundan tashqari, Yevropaning moliyaviy inqirozdan tiklanishda qo'llagan operatsiyalari ordoliberalizmning barqaror bozor iqtisodiyotini ta'minlashdagi mustahkam huquqiy chora tadbirlariga mos keladi. [13]

Yevrohududdagi eng rivojlangan mamlakatlardan biri sifatida hozirgi kunga kelib ham Germaniya siyosiy iqtisodiyotining Yevropa Ittifoqiga ta'sirini ko'rish mumkin.

O'zbekistonda ordoliberalizm alomatlari. O'zbekiston demokratik huquqiy davlat bo'lishiga qaramasdan iqtisodiyotda davlat тартибга солишдаги иштироки boshqa rivojlangan va hozirgi zamonaviy bozor iqtisodiyoti asosida boshqariladigan davlatlarga nisbatan faolroq deyish mumkin. Shunga qaramasdan so'nggi paytlarda erkin raqobat va ijtimoiy farovonlikni yanada mustahkamlash maqsadida turli davlat islohotlari o'tkazilmoqda. Bunga misol sifatida kuni kecha chiqarilgan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Bozor islohotlarini yanada jadallashtirish va O'zbekiston Respublikasi milliy qonunchiligini Jahon savdo tashkiloti bitimlariga muvofiqlashtirish bo'yicha navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida" gi farmoniga muvofiq 2025-yil 1-yanvardan boshlab bir nechta monopolistik davlat tashkilotlarining ekskluziv huquqlari bekor qilinmoqda. Bu esa bozorda yanada raqobatdoshlikni oshirish uchun xizmat qiladi va ordoliberalizmning 'erkin raqobatni davlat tomonidan ta'minlashi' shartiga qisman mos keladi.

Ushbu keltirilgan fikrga qarshi tarzda shuni aytish mumkinki, bank va moliya sohasida imzolangan bir necha qonunlar, jumladan, 'davlat ulushi mavjud tijorat banklarini kompleks transformatsiya qilish, bank ishining zamonaviy standartlarini, axborot texnologiyalari va dasturiy mahsulotlarni joriy etish, banklardagi davlat aksiyalari paketini zarur tajriba va bilimga ega bo'lgan investorlarga tanlov asosida sotish, shuningdek, davlat ulushi mavjud tijorat banklari va korxonalarni bir vaqtning o'zida isloh qilish orqali bank sektorida davlatning ulushini kamaytirish' haqidagi, hamda, 'O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi banklar va bank faoliyati to'g'risidagi qonunchilikning banklar faoliyatiga davlat organlarining ma'muriy aralashuviga yo'l qo'ymaslik qismi ijro etishi ustidan nazoratni kuchaytirish' haqidagi qarorlarning qabul qilinishi yurtimizda iqtisodiyotga davlat aralashuvini cheklash borasida qo'yilgan yana bir qadam deyish mumkin. Bundan tashqari, bir necha davlat og'ir sanoat korxonalari va bozorlarning yopiq aksiyanerlik jamiyatiga aylantirilishi iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish sari jiddiy sayi harakatlar olib borilayotganidan dalolat beradi.

Yuqorida ko'rsatilgan o'zgarishlarga xulosa sifatida shuni aytish mumkinki, O'zbekistonda ordoliberalizm yoki ordoliberalizm g'oyalarga mos keluvchi alomatlar deyarli kuzatilmaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqola ordoliberalizm urushdan keyingi Germaniya taraqqiyotiga qo'shgan hissasi chegaralanganligini yoritib berdi. Ordoliberalizm - bu erkin raqobat va ijtimoiy erkinlikni faqatgina davlatning iqtisodiyotga ta'siri orqali ta'minlanishini da'vo qiladigan, Veymar Respublikasi inqilobidan so'ng yuzaga kelgan nemis milliy iqtisodiy maktabi. 1930-yildan hozirgi kunga qadar ordoliberalizm tarafdorlari va boshqa iqtisodchilar o'rtasida munozaralar bo'lib o'tdi. Hozirgi kunga kelib deyarli hech qaysi iqtisodchi, hattoki Frayburg va Kyoln universiteti olimlari ham ordoliberalizm ustida tadqiqot qilishni, o'zlarining ordoliberalizm bilan bog'liq ekanligini inkor qilishadi. So'nggi yillarda ordoliberalizm moliyaviy intizomga urg'u bergani va davlatning iqtisodiyotga aralashuviga qarshiligi uchun tanqid qilinmoqda. Tanqidchilarning ta'kidlashicha, bu siyosat iqtisodiy tejamkorlik va ijtimoiy tengsizlikka olib kelishi mumkin. Biroq, ordoliberalizm tarafdorlari u iqtisodiy samaradorlikni va ijtimoiy adolatni ta'minlovchi iqtisodiy siyosatga muvozanatli yondashuvni taklif qiladi, deb ta'kidlaydilar. Davlatning kuchli aralashuvi orqali ijtimoiy adolat, shaxs erkinligi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi yaxshi tartibga solinadigan bozor iqtisodiyotiga erishishni ustivor yondashuv deb qaraladi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. В. П. Гутника "Теория хозяйственного порядка". Фрайбургская школа и немецкий неолиберализм. Под ред. — М.: Экономика, 2002.
2. Abelshauser, W. (1987) Die Langen Fünfziger Jahre, Düsseldorf Schwann.
3. Bibow, J. (2009) 'On the Origin and Rise of Central Bank Independence in West Germany', The European Journal of the History of Economic Thought, 16.
4. Bonefeld, Werner, (1960) : The strong state and the free economy.
5. Buchheim, C. (2001) 'Die Unabhängigkeit Der Bundesbank. Folgen Eins Amerikanischen Oktrois?' Vierteljahreshefte Für Zeitgeschichte, 49, 1-30
6. Conze, E. (2009) Die Suche Nach Sicherheit, München, Siedler.
7. Goldschmidt, N. Wegner, G., Wohlgenuth, M. and Zweynert, J. (2009) : 'Was Ist Und Was Kann Die Ordnungsökonomik', Frankfurter Allgemeine Zeitung.
8. Hien, Josef (2023) : The rise and fall of ordoliberalism, Socio-Economic Review, 2023, Accessed From: Oxford University Press, Vol. 00, No. 0, 1-20.
9. Kirchgässner, G. (2009, June 15) "Der Rückzug Ins Nationale Schneckenhaus' Frankfurter Allgemeine Zeitung.

10. Krieger, Tim; Nientiedt, Daniel (2022): The renaissance of ordoliberalism in the 1970s and 1980s, Diskussionsbeiträge, No. 2022-05.
11. Rieter, H., & Schmolz, M. (1993) : The ideas of German ordoliberalism 1938-1945: Pointing the way to a new economic order. European Journal of the History of Economic Thought, 1(1), 87-114.
12. Sheppard, Eric, and Helga Leitner (2010) : 'Quo vadis neoliberalism?' Geoforum 41 (2): 185-94.
13. Wagenknecht, S. (2011) : Freiheit statt Kapitalismus. Frankfurt: Eichhorn.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

